

Alina Sukach

ORCID 0000-0003-1078-0760

Wpływ rosyjsko-ukraińskiej wojny na euroatlantyckie bezpieczeństwo

The impact of the Russian-Ukrainian war on Euro-Atlantic security

Abstrakt

Nieogłoszona wojna Rosji przeciwko Ukrainie znacząco zmieniła obraz świata i spowodowała tektoniczne zmiany w postrzeganiu bezpieczeństwa, a także odpowiadające im zmiany w mechanizmach jego zapewniania, reagowania na kryzysy różnego pochodzenia i ich rozwiązywania. Celem niniejszego artykułu jest ocena wpływu rosyjsko-ukraińskiej wojny na system bezpieczeństwa międzynarodowego oraz zarys architektury bezpieczeństwa w przyszłości. W artykule omówiono zmiany w środowisku bezpieczeństwa międzynarodowego w czasie wojny w Ukrainie. Inwazja Rosji na Ukrainę zaskoczyła wszystkie państwa na świecie i zapoczątkowała zmiany w dotychczasowym układzie geopolitycznym. W bardziej strukturalnym wymiarze złamała ona całą architekturę bezpieczeństwa cierpliwie budowaną na kontynencie przez wiele dekad, w tym zobowiązania międzynarodowe uzgodnione w ciągu ostatnich 30 lat.

Wraz z inwazją na Ukrainę negocjacje z Rosją dotyczące euroatlantyckiego ładu i bezpieczeństwa są już nieaktualne. NATO i UE powinny przygotować się na dalsze rosyjskie prowokacje i możliwość eskalacji poza terytorium Ukrainy. Przede wszystkim kraje UE i NATO muszą zdać sobie sprawę, że od dawna są częścią rosyjskiej wojny: w rosyjskiej mentalności wojskowej współczesne wojny nie są już formalnie wypowiedane.

Ustalony porządek międzynarodowy będzie ulegał zmianie wyczerpująco i długo. Stopień gotowości Zachodu i Chin do kompromisów gospodarczych i politycznych będzie zależał od tego, jak ukształtuje się układ sił w poszczególnych regionach i sektorach gospodarki. Kluczowym warunkiem tego procesu nie jest atmosfera braku zmian, lecz raczej brak zagrożenia militarnego.

Słowa kluczowe: międzynarodowe bezpieczeństwo, obrona europejska, wojna w Ukrainie, pojawiające się zagrożenia bezpieczeństwa, NATO, Europa, USA

Abstract

Russia's unannounced war against Ukraine has significantly changed the picture of the world and caused tectonic changes in the perception of security, as well as corresponding changes in the mechanisms of ensuring it, responding to and solving crises of various origins. The purpose of this article is to assess the impact of the Russian-Ukrainian war on the international security system and outline the future security architecture. The article discusses changes in the international security environment during the war in Ukraine.

Russia's invasion of Ukraine surprised all countries in the world and initiated changes in the existing geopolitical system. More structurally, it shattered the entire security architecture patiently built on the continent over many decades, including international commitments agreed over the last 30 years.

With the invasion of Ukraine, negotiations with Russia on the Euro-Atlantic security order are now obsolete. NATO and the EU should prepare for further Russian provocations and possible escalation outside of Ukraine. First of all, EU and NATO countries need to realize that they have long been part of the Russian war: in the Russian military mentality, modern wars are no longer formally declared.

The established international order will change exhaustively and for a long time. The degree of readiness of the West and China to make economic and political compromises will depend on how the balance of power develops in individual regions and sectors of the economy. The key condition for this process is not an atmosphere of no change, but rather the absence of a military threat.

Keywords: international security, european defense, Ukraine war, emerging security threats, NATO, Europa, USA

Wprowadzenie

Nieogłoszona wojna Rosji przeciwko Ukrainie znacząco zmieniła obraz świata i spowodowała tektoniczne zmiany w postrzeganiu bezpieczeństwa, a także odpowiadające im zmiany w mechanizmach jego zapewniania, reagowania na kryzysy różnego pochodzenia i ich rozwiązywania. Coraz częściej uświadamiamy sobie, że „normalność”, do której Kreml stara się przyzwyczaić świat, nie ma nic wspólnego z normami prawa międzynarodowego i z rzeczywistym stanem rzeczy.

Celem niniejszego artykułu jest ocena wpływu rosyjsko-ukraińskiej wojny na system bezpieczeństwa międzynarodowego oraz zarys architektury bezpieczeństwa w przyszłości. W związku z tym główny cel badawczy polega na zidentyfikowaniu polityki Zachodu prowadzonej wobec Ukrainy oraz Rosji, a zwłaszcza wskazanie na to, jak „flirt” Zachodu z Rosją doprowadził do inwazji Rosji na Ukrainę 24 lutego 2022, stanowiącą eskalację trwającej od 2014 roku wojny.

Postawiony cel i problem badawczy można uzupełnić o następujące pytania szczegółowe: jakie są skutki rosyjsko-ukraińskiej wojny dla bezpieczeństwa w Europie i Azji Środkowej? Jakie były reakcje społeczności międzynarodowej na ten konflikt? W jaki sposób wojna wpłynęła na politykę zagraniczną państw europejskich i Stanów Zjednoczonych? Jakie zmiany w międzynarodowym układzie bezpieczeństwa zaszły pod wpływem wojny? Analiza tych zagadnień pozwoli na lepsze zrozumienie wpływu rosyjsko-ukraińskiej wojny na globalne i regionalne systemy bezpieczeństwa oraz

na wyciągnięcie wniosków dotyczących przyszłych działań politycznych w zakresie bezpieczeństwa.

Obserwujemy teraz sytuację, w której wspólnota światowa ma wątpliwości co do pozycji Ukrainy w konflikcie, a co najgorsze, wojna pokazała, że system bezpieczeństwa nie działa, a takie organizacje jak NATO i ONZ tracą swoją ważność i wpływy. W efekcie mamy do czynienia z kryzysem bezpieczeństwa.

Aby zapobiec powtórzeniu się wojny i załamaniu systemu prawa międzynarodowego, międzynarodowa społeczność musi dokonać reformy i wzmocnienia systemu bezpieczeństwa zarówno na poziomie globalnym, jak i regionalnym. Jeśli z pewnych powodów instytucje i organy odpowiedzialne za wdrażanie mechanizmów bezpieczeństwa nie są gotowe lub nie zgadzają się na zmiany czy też opóźniają ich wdrażanie, to społeczeństwo musi znaleźć sposoby na wyeliminowanie osobistych przyczyn zaniechań i wymuszenie reform – poprzez dyplomację publiczną, wybory, akcje protestacyjne, krytykę w środkach masowego przekazu itp.

W artykule omówiono zmiany w środowisku bezpieczeństwa międzynarodowego w czasie wojny w Ukrainie. W trakcie realizacji zaprezentowanych działań wykorzystano następujące metody, techniki i narzędzia badawcze: systematyczny przegląd literatury (metodę analizy i krytyki piśmiennictwa), metodę analizy i konstrukcji logicznej, desk research – analizę kontekstową materiałów. Zastosowanie znalazła także metoda prognostyczna, mająca znaczenie w przewidywaniu rozwoju architektury bezpieczeństwa.

Wojna rosyjsko-ukraińska w perspektywie międzynarodowej

Minęło osiem lat od bezprawnej aneksji Krymu, który jest integralną częścią terytorium Ukrainy, przez Rosję. Po raz pierwszy od zakończenia II wojny światowej kraj próbował siłą zmienić swoje granice. Po tym bardzo poważnym naruszeniu prawa międzynarodowego, kolejnym wydarzeniem była destabilizacja wschodniej Ukrainy, gdzie Rosja wspierała bojowników w wojnie z ukraińskimi siłami zbrojnymi i rozmieściła swoje wojska, następnie wybuch pełnoskalowej wojny w Ukrainie 24 lutego 2022 roku.

Wojna rozpętała przez Rosję przeciwko Ukrainie, która wstrząsnęła światem, jest już rzeczywistością, którą należy zaakceptować: globalny system bezpieczeństwa, istniejący przed rosyjskim atakiem 24 lutego 2022, przestał istnieć. Jednak agresja uruchomiła równocześnie procesy polityczne, mające na celu zapewnienie bezpieczeństwa ludziom w każdym miejscu na ziemi.

Kiedy rozpoczęła się wojna, większość krajów zachodnich nie miała wątpliwości, że Ukraina znajdzie się pod okupacją i straci suwerenność w ciągu 2–3 dni. Tak samo myślało kierownictwo Federacji Rosyjskiej. Blitzkrieg nie powiódł się i widzieliśmy, jak Zachód zaczął tworzyć zjednoczony front przeciwko polityce Moskwy i jego głównym zadaniem na początku było jak najdłuższe zatrzymanie Rosji na terytorium Ukrainy, tak aby rosyjskie wojska nie przedostały się dalej, włąb Europy. Dzisiaj już tak nie jest, a koncepcja powstrzymania wojny w Ukrainie – a więc dopuszczenie do porozumienia pokojowego z Rosją – została zastąpiona chęcią militarnego zwycięstwa Ukrainy (Markov, 2022).

Istotną rolę w eskalacji konfliktu odgrywają wiodące państwa Europy oraz USA. Ich próby nawiązania konstruktywnych stosunków z Rosją, zwłaszcza ze strony w USA (polityka prowadzona przez J. Busha seniora i J. Busha Juniora), Niemiec („modernizacja gospodarcza” w czasach H. Schrödera i A. Merkel), Francji (w czasach F. Mitterranda, J. Chiraca i na początku kadencji N. Sarkozy’ego), a jednocześnie nieustanne lekceważenie imperialnej istoty kremłowskiego reżimu oraz udana międzynarodowa współpraca gospodarcza Rosji resztą świata (przy aprobacie Zachodu) przyczyniły się do jej wzrostu gospodarczego, umocnienia stabilności, rozpowszechnienia oraz wzmocnienia wpływu politycznego na arenie międzynarodowej i wpływu na sytuację bezpieczeństwa na świecie, w szczególności poprzez sztuczne stwarzanie problemów i zjawisk kryzysowych, przy jednoczesnym oferowaniu własnych usług w celu ich rozwiązania. Efektem tych zabiegów była wojna z Gruzją (2008) i początek wojny z Ukrainą (2014), która 24 lutego 2022 roku przerodziła się w otwartą agresję.

Jednocześnie aktywnie zmienia się krajobraz polityczny Europy. Kraje, które od dawna zachowują neutralność – takie jak Szwajcaria – najbardziej sprzeciwiają się Rosji, pamiętając o swoich negatywnych doświadczeniach historycznych. Wiele państw bałkańskich dąży do przyspieszenia procedur przystąpienia do Unii Europejskiej, a w samej Brukseli podkreśla się znaczenie ułatwienia tego procesu – obie strony rozumieją, że jeśli kwestia Bałkanów nie zostanie szybko rozwiązana, Rosja może rozpocząć tam poważny konflikt zbrojny.

Europa jednoczy się w opozycji do agresji, czego Rosja się nie spodziewała, zakładając, że jej „prawnicy”, w szczególności Niemcy, powstrzymają lawinę sankcji. Jednak kontynent wybiera nowych przywódców. Berlin, który stracił na reputacji przez zmowy z Moskwą, z powodu wieloletniej niechęci do pomocy Ukrainie, stopniowo ustępuje politycznie Londynowi, który bez nadmiernych biurokratycznych zahamowań działa elastyczniej i bardziej zdecydowanie. Sami Brytyjczycy tworzą lokalne sojusze – z Polską i stopniowo z krajami bałtyckimi i skandynawskimi.

Francja, która stara się zostać głównym mediatorem w wojnie rosyjsko-ukraińskiej, rozwija się politycznie. Jednocześnie jednak pozycja gospodarcza Niemiec, jako najsilniejszej potęgi kontynentu, nie zanikła i nie zaniknie w najbliższej przyszłości. Pomimo faktu, że gospodarka Europy jako całość oczywiście straci w wyniku toczącej się wojny.

Teraz możemy z całą pewnością stwierdzić, że Europa i Unia Europejska zmieniają się: powstaną nowe zasady bezpieczeństwa. Europejscy politycy, zdając sobie sprawę, że kontynent znalazł się na krawędzi nowej globalnej wojny, próbują przeciwstawić się Rosji i tworzyć jednolity front.

Sytuacja w Azji, która historycznie była drugim frontem globalnym, również bardzo się zmienia. Pacyfistyczna Japonia zbroi się i przygotowuje do ewentualnej konfrontacji militarnej z Chinami i Rosją, tworzy sojusze obronne ze Stanami Zjednoczonymi, Wielką Brytanią i Australią. Sama Australia zamierza stać się mocarstwem nuklearnym.

Stany Zjednoczone aktywnie wchodzi w interakcje z małymi, rozwiniętymi krajami kontynentu azjatyckiego, aby wspólnie nakładać sankcje na Rosję, a w dłuższej perspektywie, aby móc wspólnie przeciwstawić się Chinom.

Po upadku Afganistanu sytuacja w Azji Centralnej bardzo się zmieniła: wiele państw całkowicie politycznie przeorientowało się na Rosję, a gospodarczo na Chiny.

Widzimy, jak Moskwa zmienia reżymy w regionie, jak stopniowo przywraca te ziemie w obręb swojej orbity. Indie, które od zawsze sprzeciwiały się wzmocnieniu Chin w regionie, nie chcą ich zbliżenia z Rosją. New Delhi prowadzi obecnie dość dziwną politykę gospodarczą: kalkuluje w rublach i rupiach, kupuje rosyjską ropę i diamenty, stara się ominąć sankcje nałożone przez Stany Zjednoczone i ich sojuszników na Rosję. Pomaga utrzymać rosyjską gospodarkę, która docelowo ma stać się punktem sprzedaży indyjskich produktów (Stefan, 2022).

Podobna sytuacja panuje w Chinach, które odgrywają jednak poważniejszą rolę w konfrontacji między Rosją a Zachodem. Pekin dąży do podważenia pozycji Stanów Zjednoczonych, dlatego zmiana porządku światowego jest korzystna dla polityki prowadzonej przez Moskwę. Ostatnie wypowiedzi chińskich urzędników pokazały, że Pekin jest teraz bardziej ostrożny w swoich aspiracjach. Nie chce stanąć w jednym rzędzie z przegranymi. Teraz chińskie władze śledzą sytuację w Ukrainie i chcą ominąć sankcje Zachodu. Podkreślają też, w odniesieniu do problemu Tajwanu, że nie ma potrzeby łączenia spraw tajwańskich i ukraińskich.

Pekin nadal dąży do zniszczenia jedności Zachodu, ale rozumie, że działania Moskwy doprowadziły do jego jedności, a nie rozpadu. Jednocześnie Chiny zrobią wszystko, co konieczne, aby wesprzeć rosyjskie przywództwo, ponieważ rozumieją, że stawką jest ewentualna zmiana porządku światowego, w której mogą one odgrywać wiodącą rolę. Tak czy inaczej, Chiny najbardziej skorzystają na antyrosyjskich sankcjach, gdyż to Chińczycy kupią strategiczne aktywa Federacji Rosyjskiej, to oni zastąpią amerykańskie i europejskie towary, to oni będą świadczyć usługi i dostarczać cenne produkty. Ponadto liczą na dostęp do taniej siły roboczej i do miejsc, w które będą mogli przenieść część swojej masowej produkcji. Widzimy teraz początek wielkiej transformacji globalnych łańcuchów dostaw.

Jednocześnie na Bliskim Wschodzie rozwija się ciekawa sytuacja. USA, dążąc do ograniczenia rosyjskich zysków z ropy naftowej, próbują znaleźć alternatywne źródła dla siebie i Europy. Jednym z nich jest Iran (Bloomberg, 2022). Obecnie nowe porozumienie nuklearne z Irańczykami jest blokowane przez stronę rosyjską, która domaga się, aby sankcje nie dotyczyły jej przedsiębiorstw i możliwości finansowych w Iranie. Nadal istnieje jednak prawdopodobieństwo obejścia rosyjskiego interesu. Iran stanowi zagrożenie dla wielu państw regionu, które nie chcą wzmocnienia Persów, którzy pozosają sojusznikami Rosjan. Dlatego w ostatnim czasie obserwujemy powstawanie nowych sojuszy, stowarzyszeń, porozumień.

Widzimy jak Izrael podpisuje porozumienia pokojowe z niektórymi krajami arabskimi, które od dziesięcioleci odmawiają podjęcia dialogu, gdy prezydent Izraela udaje się do Turcji po raz pierwszy od piętnastu lat dość chłodnych stosunków, aby uzgodnić zwiększoną współpracę. I dla wszystkich jest jasne, że inicjatywy pokojowe izraelskiego premiera Bennetta dotyczące Ukrainy wynikają przede wszystkim z możliwego wzmocnienia Iranu. Wzrost ten budzi duże zaniepokojenie w krajach Zatoki Perskiej, które obecnie starają się pozyskać z USA jak najwięcej broni i stopniowo gromadzą znaczne rezerwy walutowe na tle kolosalnego wzrostu cen ropy.

Jeśli chodzi o Turcję, to kraj ten prowadzi swoją grę: stara się odgrywać rolę mediatora w wojnie rosyjsko-ukraińskiej, udzielić Ukrainie znacznego wsparcia militarnego,

przy jednoczesnym utrzymaniu intratnych relacji z Rosją, gdyż gospodarka turecka, która jest w trudnej sytuacji, potrzebuje rynku rosyjskiego, potrzebuje paliwa jądrowego i inżynierów z Federacji Rosyjskiej, rosyjskiego gazu i broni.

Jednocześnie nie należy zapominać, że Ankara i Moskwa konkurują ze sobą w wielu państwach i regionach – od Azji Środkowej i Kaukazu po Afrykę i Morze Śródziemne. Turcja chce osłabić Rosję dla własnej ekspansji geopolitycznej. Tymczasem zmienia się też polityka Turcji, zmienia się jej podejście do bezpieczeństwa. Widzimy już, jak Ankara negocjuje układ pokojowy z Grecją, krajem, któremu mogła wypowiedzieć wojnę. To pytanie jest podejmowane w kontekście turbulencji na Morzu Czarnym i Morzu Śródziemnym (Szulc, 2022).

Na koniec warto krótko napisać o Stanach Zjednoczonych. Obecnie są one wiodącym krajem w zachodnim świecie. Od stanowiska USA zależą decyzje dotyczące Ukrainy, Rosji i globalnego bezpieczeństwa. Biały Dom nie chce wybuchu III wojny światowej, choć tak naprawdę doskonale rozumie, że Rosja nie poprzestanie na Ukrainie, że na tej wojnie regionalnej się nie skończy – świat stoi teraz u progu nowej wojny światowej. Ameryka musi odegrać kluczową rolę – musi być silna i zjednoczyć wokół siebie świat. Jak na razie jej się to udaje. Rodzi się jednak pytanie: jak długo będzie w stanie to robić, czy zdoła uchronić wielką antyrosyjską koalicję przed niezgodą i rozpadem?

Analiza problemów w globalnych i regionalnych systemów bezpieczeństwa

Niesprowokowana i nieuzasadniona inwazja Rosji na Ukrainę to nie tylko przejaw ogromnego zagrożenia bezpieczeństwa, które zakłóciło pokój w Europie. Mówiąc bardziej strukturalnie, wojna złamała całą strukturę bezpieczeństwa, która była cierpliwie budowana na kontynencie przez wiele dziesięcioleci, w tym na podsatwie międzynarodowych zobowiązań, uzgodnionych w ciągu ostatnich 30 lat. Jak niedawno zauważył wysoki rangą brytyjski generał: „Wierzę, że żyjemy w okresie w historii tak znaczącym, jak ten, który przeżyli nasi przodkowie ponad 80 lat temu. Teraz, podobnie jak wtedy, nasze wybory będą miały nieproporcjonalny wpływ na naszą przyszłość. To jest nasza chwila z 1937 roku. Nie jesteśmy w stanie wojny, ale musimy działać szybko, aby nie zostać wciągniętym w wojnę z powodu niepowodzenia ekspansji terytorialnej” (Gov. uk, 2022).

NATO i Unia Europejska w dużej mierze skutecznie zareagowały w pierwszych miesiącach wojny. Ale bez względu na to, jak patrzymy teraz na NATO, wielu już rozumie, że Sojusz osłabł, że teraz dogania inicjatywy podejmowane przez państwa wiodące. Po rosyjskim ataku wielu wojskowych przedstawicieli państw Europy Wschodniej nadal wyraża w osobistych rozmowach sceptycyzm co do zdolności Sojuszu do ochrony ich terytoriów w przypadku ataku Federacji Rosyjskiej. Jeszcze w 2014 roku Sojusz zareagował słabo na agresywne działania Rosji w regionie, aneksję Krymu i na wojnę w Donbasie, co w efekcie doprowadziło do wybuchu wojny (Przybyła, 2016:127). Ponadto w początkowej fazie wojny NATO nie zareagowało na ataki raketowe na poligon w Jaworowie, gdzie odbywały się międzynarodowe ćwiczenia z udziałem państw wojskowych NATO oraz upadek dronów będących na uzbrojeniu Federacji Rosyjskiej, bezpośrednio w krajach członkowskich Sojuszu – Chorwacji i Rumunii. Po tych sygnałach

z Rosji kierownictwo Sojuszu wydało kilka oświadczeń (Mereszczuk, 2022), które Moskwa odebrała jako przejaw słabości i pośrednie przywołanie do podjęcia jeszcze bardziej agresywnych działań z jej strony.

Podejmując wyważoną reakcję na konflikt zwiększającą wsparcie dla Ukrainy, NATO z równoczesną ostrożnością w unikaniu bezpośredniego starcia z Rosją, zdawało się mieć uzasadnione motywacje. Kraje europejskie zdecydowały się opierać na sprawdzonym wsparciu NATO, które wsparte było przez amerykańską potęgę militarną. G7 i Unia Europejska wykazały elastyczność w zastosowaniu surowych sankcji (Pszczel, 2022).

Obecna sytuacja to nie koniec NATO (a także, notabene, Zachodu), to początek zmian w Sojuszu. Szwecja i Finlandia, które przez kilka lat zachowywały względną neutralność, obecnie są na progu członkostwa w NATO. „Przystąpienie Finlandii i Szwecji do NATO zwiększy zdolność Sojuszu do prowadzenia misji kolektywnej obrony w regionie Morza Bałtyckiego i do odstraszenia Rosji” (Lorenz, 2022). Oczywiście jest również, że w przyszłości NATO będzie prowadzić bliższą współpracę z szeregiem sojuszy już utworzonych w Azji oraz z sojuszami, które powstaną na Bliskim Wschodzie. Powstawać będą nowe struktury i sojusze między krajami, będącymi członkami bloku i silnymi państwami regionalnymi, które nie są jego częścią.

Mówiąc o ONZ (Organizacja Narodów Zjednoczonych), możemy wyróżnić takie problemy organizacji:

- praktyka korzystania z prawa weta w Radzie Bezpieczeństwa (RB) ONZ spowalnia, a niekiedy uniemożliwia podejmowanie decyzji w sprawie rozstrzygnięcia konfliktów, które bezpośrednio lub pośrednio wpływają na interesy stałych członków RB. Niedopuszczalne jest, aby w przypadku wojny rosyjsko-ukraińskiej Rosja, będąca stałym członkiem ONZ, a uznana za agresora, wetuje decyzje związane z rozwiązaniem tego konfliktu. Jest to sprzeczne ze zdrowym rozsądkiem i wymaga natychmiastowej reformy;
- system bezpieczeństwa organizacji nie wykazał się wystarczającą wolą polityczną i skutecznością mechanizmów przymusu w celu ostatecznego rozwiązania konfliktów, przestrzegania norm i zobowiązań międzynarodowych. Przewidziane w Karcie Narodów Zjednoczonych użycie środków przymusu praktycznie zniknęło z arsenału RB – z powodu braku woli politycznej zawetowania takich decyzji, niewsyłaczących środków finansowych i wojskowo-technicznych. Zamiast tego stosuje się łagodniejsze rozwiązania: operacje dążące do budowania i utrzymywania pokoju (operacje opisane w rozdziałach VI i VII). Próba unikania konfrontacji w przypadku złożonych problemów przez ONZ i inne organizacje bezpieczeństwa prowadzi do ich pogłębiania zamiast rozwiązywania. Brak zdecydowanego działania w przypadku konfliktów zbrojnych prowadzi w efekcie do ich eskalacji, czego przykładem może być pierwotny konflikt w Donbasie, który po zgromadzeniu przez Rosję niezbędnych sił i środków przekształcił się w pełnoskalową agresję na Ukrainę.

Organizacja Narodów Zjednoczonych nie była w stanie udzielić stanowczej odpowiedzi, głównie ze względu na paralizujący efekt rosyjskiego weta. Co więcej, solidarność z Ukrainą nie jest jeszcze powszechna wśród wszystkich państw członkowskich ONZ.

Wojna uwydatniła problematyczne kwestie dotyczące skuteczności istniejących sojuszy gospodarczych i bezpieczeństwa. Głównymi problemami są tutaj prawdopodobnie błędy w ocenie ryzyka, brak przeciwdziałania zjawiskom kryzysowym, opóźnienie w reagowaniu, nieodpowiedzialne podejście poszczególnych członków do potrzeb surowcowych. Na tym tle nasuwają się apokaliptyczne wnioski o końcu globalizacji, końcu ery wielkich sojuszy i przejściu inicjatywy do struktur sieciowych w postaci autonomicznych regionalnych i subregionalnych związków, sojuszy i koalicji.

W rzeczywistości oznaki takich procesów mają miejsce i mają na celu znalezienie sposobów na osiągnięcie wewnętrznej solidarności i stabilności sojuszy oraz koalicji. Przykładami mogą być:

- istniejące już w Europie Północnoeuropejska Unia Obronna, Czwórka Wyszehradzka, Trójkąt Lubelski, projekt Trójmorza;
- inicjatywa Borisa Johnsona stworzenia nowej unii wojskowo-politycznej i gospodarczej poza UE pod auspicjami Wielkiej Brytanii z udziałem Ukrainy, Polski, Estonii, Łotwy, Litwy i Turcji;
- pomysł Emmanuela Macrona, który już zaczął się urzeczywistniać, aby stworzyć „europejską wspólnotę polityczną” z udziałem wszystkich krajów Bałkanów Zachodnich, Ukrainy i Mołdawii oprócz członków UE;
- koalicja państw utworzona wokół pomocy Ukrainie w walce z rosyjską agresją (konferencje w Ramstein i Kopenhadze).

Jednak wobec braku przekonujących dowodów na skuteczność i trwałość nowych przedsięwzięć, proces ten będzie przebiegał raczej kilkoma równoległymi ścieżkami: reformowaniem istniejących instytucji gospodarczych i bezpieczeństwa; tworzeniem stabilniejszych struktur subregionalnych i elastycznych koalicji sytuacyjnych w ich ramach; rozwojem partnerstw międzyregionalnych i globalnych.

Reasumując, początkowa faza wojny Rosji z Ukrainą, postawienie przez Rosję ultimatum NATO, późniejszy szantaż nuklearny Stanów Zjednoczonych i krajów europejskich dowiodły potrzeby obecności w arsenałach systemów bezpieczeństwa zbiorowego środków wczesnego wykrywania zagrożeń, zapobiegania groźbom oraz stosowania adekwatnej i skutecznej reakcji nie tylko na bezpośrednią agresję, ale także na jej zapowiedź.

Tendencje w środowisku bezpieczeństwa międzynarodowego

Wojna w Ukrainie wstrząsnęła procesami globalnymi, doprowadziła do wzrostu niepewności i nieprzewidywalności. Atak Rosji na Ukrainę będzie miał poważne konsekwencje dla bezpieczeństwa euroatlantyckiego poza konfliktem zbrojnym (Stiftung Wissenschaft und Politik, 2022). Prognozowanie przyszłości, określanie strategicznych i taktycznych priorytetów oraz koordynowanie bieżącej współpracy państw w ramach wspólnych działań na rzecz przezwyciężenia zjawisk kryzysowych stało się znacznie trudniejsze.

Obecnie obserwuje się postępujący proces umacniania się i konsolidacji kolektywnego Zachodu. Przejawem tego było przystąpienie Finlandii i Szwecji do NATO (Bildt, 2022), zmiana podejścia państw europejskich do bezpieczeństwa zbiorowego i narodowego. Najwyraźniej widać to na przykładzie Niemiec, Wielkiej Brytanii, Polski

i innych krajów europejskich w ich zamiarach znacznego wzmocnienia własnych sił zbrojnych oraz militarnej i politycznej roli w Europie. Dowodem wzmocnienia politycznej solidarności Zachodu było bardzo szybkie zatwierdzenie bezprecedensowych sankcji wobec Rosji i programów pomocowych dla Ukrainy, a także skoordynowane naciski na Rosję w organizacjach międzynarodowych, jak Rada Bezpieczeństwa ONZ, G-20 oraz Rada Europy.

Pod koniec czerwca 2022 roku odbyły się ważne spotkania decyzyjne wśród zachodnich przywódców. To reakcja na ogromne wyzwanie, jakie pojawiło się na kontynencie europejskim związane z wojną – największą od trzech pokoleń.

Na początku, podczas spotkania Rady Europejskiej w Brukseli 23–24 czerwca, postanowiono nadać Ukrainie i Mołdawii status kandydatów do Unii Europejskiej. Kilka dni później, od 28 do 30 czerwca, miało miejsce kluczowe dla NATO spotkanie w Madrycie. Sojusz zatwierdził nową strategię, w której Rosja została uznana za główne zagrożenie dla bezpieczeństwa NATO. Dodatkowo, porozumiano się w kwestii zwiększenia obecności NATO na wschodnich granicach Sojuszu (Konończuk, 2022).

Kluczową rolę w wzmocnianiu wschodniej flanki będą odgrywać Polska i Niemcy. „I Warszawa, i Berlin zakładają istotne zwiększenie wydatków wojskowych, jako dwa kluczowe dla wschodniej flanki Sojuszu kraje” (Bendyk, Buras, 2022: 4). „Powstający wokół nas nowy porządek międzynarodowy będzie dla Polski i Unii Europejskiej poważnym wyzwaniem, ale też szansą” (tamże: 2).

„Oprócz oceny pomocy Ukrainie konieczne jest również spojrzenie na to, jak wojna odbije się na przyszłej pozycji NATO na scenie globalnej oraz zdolności obronnej jego wschodniej flanki.

Szczyt w Madrycie ma przynieść zmianę z „wysuniętej obecności” na „wysuniętą obronę” oraz z „*air-policy*” na „*air-defence*”. Na wschodniej flance NATO rozmieszczone zostaną jednostki do rozmiarów brygad oraz struktury dowódcze i logistyczne zdolne do przyjęcia jednostek wielkości dywizji. Obecność Stanów Zjednoczonych na terytorium Polski wyraźnie wzrośnie i z upływem czasu zacznie nabywać stałego charakteru.

Pojawia się okazja do tego, by Czechy wykorzystywały obecność wojsk sojuszniczych w Polsce, np. w formie ćwiczeń jednostek specjalnych Armii Czeskiej w polsko-amerykańskiej bazie w Drawsku Pomorskim, wysłanie jednego z batalionów VII Brygady Zmechanizowanej pod dowództwo sojusznicze w Elblągu czy zawarcie porozumienia obronnego zawierającego mechanizm uruchamiający czeską brygadę pancerną w przypadku napaści na Polskę lub kraje bałtyckie” (Svárovský, 2022).

„Na poziomie globalnym NATO będzie w dalszym ciągu stawiać czoła dwóm wrogim mocarstwom, które mają podobną strategię wojskową: Rosja i Chiny kładą nacisk na ograniczoną walkę z początkową dużą szybkością rozwinięcia operacji bojowych, wytworzenie *fait accompli* w państwie atakowanym, jak również stosowanie elementów defensywnych (*anti-access/area-denial*) w celu osiągnięcia celów wojskowych” (tamże).

Konfrontacja Zachodu z Chinami i Rosją przybiera globalne rozmiary. Kraje Azji Południowo-Wschodniej i Środkowej, Bliski Wschód, Afryka i Ameryka Łacińska stają się coraz bardziej obiektami wzmożonej uwagi i rywalizacji. „Rywalizacja o dusze” odbywa się na tle starań niektórych krajów, w szczególności: Indii, Indonezji, Turcji, Arabii Saudyjskiej, Republiki Południowej Afryki, Brazylii, Argentyny, Meksyku, aby

same mogły stać się regionalnymi liderami, zająć godne miejsce w nowym porządku świata i międzynarodowym podziale pracy. Wszystko zależeć będzie od modeli rozwoju społeczno-gospodarczego oferowanych przez Zachód i Chin. Rywalizacja będzie toczyć się w kontekście narastających fundamentalnych problemów gospodarczych, politycznych, społecznych i środowiskowych zarówno na Zachodzie, jak i w Chinach. Chiny będą dążyć do rozszerzenia swoich globalnych wpływów poprzez projekty Pasa i Szlaku, ustanawiając wiodącą rolę w SCO (Szanghajska Organizacja Współpracy), prowadząc jednocześnie ofensywną politykę hegemonii w regionie Indo-Pacyfiku. Ze strony USA możemy spodziewać się zakrojonych na szeroką skalę projektów regionalnych i kontynentalnych, mających na celu włączenie krajów globalnego Południa, a także zaangażowania nowych uczestników w struktury takie jak AUKUS, QUAD, Five Eyes.

„Potrzebna jest nowa strategia morska, inwestycje w zdolności szybkiej parasolowej penetracji *anti-access/area-denial*; podniesienie poziomu ambicji europejskich w ramach NATO (bardziej elastyczne i trwalsze na polu walki europejskie grupy bojowe), a także przyspieszenie procesów decyzyjnych w czasie wojny (np. poprzez skrócenie powolnego procesu zbierania sił)” (Svarovsky, 2022).

Jednocześnie na świecie obserwuje się wzrost liczby reżimów hybrydowych, które często pretendują do własnej regionalnej hegemonii i są niejednoznaczne, krytyczne, a nawet wrogie Zachodowi, jego wartościom i sposobom ich wdrażania. Największe zaniepokojenie Zachodu budzą niejednoznaczne perspektywy rozwoju politycznego Indii, Turcji i innych krajów, które Zachód chciałby widzieć w obozie swoich sojuszników. Trend ten, którego początek niektórzy eksperci przypisują zakończeniu zimnej wojny, inni czasom światowego kryzysu finansowego z lat 2008–2009, przybrał na sile w okresie „arabskiej wiosny”, Brexitu, zaostrzenia kryzysów i konfliktów w Libii, Syrii, Jemenie, Afganistanie, a szczególnie objawił się w czasie pandemii koronawirusa. Jednak wraz z wątpliwościami co do historycznej poprawności Zachodu, jego niezdolność do adekwatnej reakcji na te kryzysy przyczyniła się jednocześnie do wzmocnienia instynktu samozachowawczego. A potężne wyzwanie, jakie rzuciła Rosja swoją agresją na Ukrainę, uruchomiło istniejące mechanizmy reagowania na niebezpieczeństwo, przyczyniając się do ich praktycznej weryfikacji i doskonalenia. W trakcie tego procesu stopień, w jakim Zachód będzie w stanie przezwyciężyć różnice międzynarodowe i pozyskać sojuszników, będzie w dużej mierze zależał od powodzenia państw zachodnich w rozwiązywaniu problemów wewnętrznych, jedności w konfrontacji z Chinami oraz w dużej mierze od wyników rosyjsko-ukraińskiej wojny.

Zakończenie

Wojna między Rosją i Ukrainą spowodowała nie tylko znaczące skutki dla tych dwóch państw, ale także wpłynęła na bezpieczeństwo na całym świecie. Inwazja Rosji na Ukrainę zaskoczyła społeczność międzynarodową i zapoczątkowała zmiany w dotychczasowym układzie geopolitycznym, niszcząc poczucie bezpieczeństwa, budowane przez wiele dekad.

Negocjacje z Rosją dotyczące euroatlantyckiego ładu bezpieczeństwa stały się nieaktualne, a kraje UE i NATO muszą być gotowe na dalsze rosyjskie prowokacje

i możliwość eskalacji konfliktu poza granicami Ukrainy. W wyniku rosyjsko-ukraińskiej wojny wzmocniła się potrzeba zwiększenia bezpieczeństwa europejskiego poprzez rozwój sił zbrojnych i wzmocnianie sojuszy militarnych. W Europie Wschodniej został zapoczątkowany proces wzmocniania oddziałów wojskowych, a NATO wzmacnia swoje działania na rzecz zapewnienia bezpieczeństwa w regionie.

Ustalony porządek międzynarodowy będzie ulegał zmianie wyczerpująco i długo. Stopień gotowości Zachodu i Chin do kompromisów gospodarczych i politycznych będzie zależał od tego, jak ukształtuje się układ sił w poszczególnych regionach i sektorach gospodarki. Z reguły kluczowym warunkiem tego procesu nie jest atmosfera braku zmian, lecz raczej brak zagrożenia militarnego. Z tego powodu udział Rosji w nich staje się niepożądany. Rosji najprawdopodobniej zostanie przypisana rola platformy rywalizacji, co będzie wymagało jej demilitaryzacji i radykalnej reformy istniejącego systemu państwowego. Właśnie zdolność Ukrainy do powstrzymania rosyjskiej agresji będzie kształtować środowisko bezpieczeństwa przez najbliższe lata, co uznano za fakt na szczycie madryckim w czerwcu 2022 roku.

Wpływ rosyjsko-ukraińskiej wojny na euroatlantyckie bezpieczeństwo pokazuje, że konflikty na granicach Europy mają bezpośrednie skutki dla całego kontynentu. Konieczne jest zwiększenie współpracy w dziedzinie bezpieczeństwa oraz kontynuowanie działań mających na celu stabilizację sytuacji w euroatlantyckim regionie.

Bibliografia

- Bendyk E., Buras P. (2022). *Polska wobec wojny, Polska w świecie po wojnie. Zadania na nowy czas*. Pobrano z: <https://www.batory.org.pl/publikacja/polska-wobec-wojny-polska-w-swiecie-po-wojnie-zadania-na-nowy-czas/> (13.11.2022).
- Bildt C. (2022). *NATO's Nordic Expansion. Adding Finland and Sweden Will Transform European Security*. Pobrano z: <https://www.foreignaffairs.com/articles/europe/2022-04-26/natos-nordic-expansion> (13.11.2022).
- Bloomberg. (2022). *Biden Discusses Nuclear Talks With Europeans: Iran Snapshot*. Pobrano z: <https://www.bloomberg.com/news/articles/2022-08-22/biden-discusses-nuclear-talks-with-europeans-iran-snapshot?leadSource=uverify%20wall> (11.11.2022).
- Gov.uk (2022). *Chief of the General Staff Speech at RUSI Land Warfare Conference*. Pobrano z: <https://www.gov.uk/government/speeches/chief-the-general-staff-speech-at-rusi-land-warfare-conference> (12.11.2022).
- Konończuk W. (2022). *Wojna sprawia, że Zachód zmienia się radykalnie*. Pobrano z: <https://www.tygodnikpowszechny.pl/wojna-sprawia-ze-zachod-zmienia-sie-radykalnie-176031>.
- Lorenz W. (2022). *Wpływ członkostwa Finlandii i Szwecji w NATO na bezpieczeństwo Sojuszu*. Pobrano z: <https://www.pism.pl/publikacje/wplyw-czlonkostwa-finlandii-i-szwecji-w-nato-na-bezpieczenstwo-sojuszu> (11.11.2022).
- Przybyła K.A. (2016). NATO wobec konfliktu na Ukrainie. *Bezpieczeństwo Narodowe*, nr 37-40, s. 117-131.
- Pszczel R. (2022). *The consequences of Russia's invasion of Ukraine for international security – NATO and beyond*. Pobrano z: <https://www.nato.int/docu/review/articles/2022/07/07/the-consequences-of-russias-invasion-of-ukraine-for-international-security-nato-and-beyond/index.html> (12.11.2022).

- Stefan M. (2022). *Rosja i jej azjatyckie „okno na świat”. Czy Pekin i New Delhi pomogą Moskwie przetrwać uderzenie zachodnich sankcji?* Porano z: <https://ukladsil.pl/rosja-i-jej-azjatyckie-okno-na-swiat-czy-pekini-new-delhi-pomoga-moskwie-przetrwac-uderzenie-zachodnich-sankcji/> (11.11.2022).
- Stiftung Wissenschaft und Politik (2022). *Russian Attack on Ukraine: Turning-point for Euro-Atlantic security*. Pobrano z: <https://www.swp-berlin.org/publikation/russian-attack-on-ukraine-a-turning-point-for-euro-atlantic-security> (12.11.2022).
- Svarosvsky, M. (2022). *Czy UE i NATO zawiodły? Wnioski dla Polski i Czech z reakcji Zachodu na wojnę na Ukrainę*. Pobrano z: <https://klubjagiellonski.pl/2022/07/14/czy-ue-i-nato-zawiodly-wnioski-dla-polski-i-czech-z-reakcji-zachodu-na-wojne-na-ukraine/> (13.11.2022).
- Szulc M. (2022). *Erdogan wzywa Niemcy do neutralności w sporach jego kraju z Grecją*. Pobrano z: <https://forsal.pl/swiat/aktualnosci/artykuly/8579040,erdogan-wzywa-niemcy-do-neutralnosci-w-sporach-jego-kraju-z-grecja.html> (11.11.2022).

Biogram autora

Alina Sukach – magister stosunków międzynarodowych, absolwentka Uniwersytetu Marii Curii-Skłodowskiej, specjalista ds. eksportu. Główne zainteresowania badawcze: międzynarodowe stosunki, bezpieczeństwo międzynarodowe, polityka wschodnia Polski i Unii Europejskiej, stosunki rosyjsko-ukraińskie. E-mail: sukach16@gmail.com